

НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КОСМОНАВТИКИ ТА ЇХ ВІДОБРАЖЕННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ АЕРОКОСМІЧНИХ МУЗЕЇВ

XX століття залишиться в історії часом, коли людство розпочало практичне освоєння космічного простору, і сьогодні космонавтика вже має свою майже п'ятдесятирічну історію. Космічні дослідження прямо чи опосередковано вплинули на всі сторони суспільного життя: науку, культуру, мистецтво. Цей вплив пов'язаний перш за все із змінами в свідомості людей. Населення Землі відчуло себе безпосередньо причетним до космічних процесів: людина з істоти земної перетворилася в істоту космічну - стала жителем Всесвіту.

З точки зору впливу космічних досягнень на суспільне життя академік РАН Б. В. Раушенбах визначає два періоди розвитку космонавтики - спортивно-романтичний та технічний [2. с. 6].

Спортивно-романтичний напрям підкреслює дві особливості першого періоду). Романтика – це прагнення пізнати невідоме, відкрити людству новий світ, аналогічно епосі великих географічних відкриттів. Спортивний характер - це передусім змагання супердержав, прагнення бути першими. На початку цього періоду попереду був Радянський Союз - перший супутник, перший космонавт у космосі, а наприкінці його - Сполучені Штати Америки - перші люди на Місяці. Визначальним у першому етапі був пропагандистський ефект. Саме цим ефектом було зумовлено те, що основна маса космічних апаратів початкового етапу космічної ери були простими, вирішували обмежене число завдань, але кількість їх була великою. Кожний рік характеризувався новими різноманітними пусками космічних об'єктів та, відповідно, постійним шумом у пресі.

Наступний період освоєння космосу можна назвати "технічним". На цьому етапі космонавтика втратила свою романтичність і стала звичайною галуззю

техніки. В цих умовах в США та СРСР були вибрані різні шляхи. Робота над супутниками та іншими непілотованими космічними апаратами спокійно продовжувалась у напрямку їх розвитку. Складнішою була справа із пілотованими польотами.

В США було прийнято рішення зробити пілотовані польоти не лише звичайною але одночасно й головним (якщо не єдиним) засобом доставки у космос різноманітних вантажів, в тому числі й непілотованих космічних апаратів. З цією метою була розроблена програма, яка широко відома під назвою "Шаттл". Передбачалося, що багаторазові космічні системи будуть літати досить часто, доставка вантажів на космічні орбіти буде дешевою і це вплине на різні боки життя американців.

Інший шлях був обраний Радянським Союзом. Основними залишилися одноразові носії, а новою метою космічних польотів стало створення великих орбітальних станцій для довгострокових польотів, створення транспортних засобів для доставки на станцію вантажів та зміни екіпажу; забезпечення можливості збірки станцій з окремих блоків, що дозволило б створювати станції з необмеженою масою.

Радянська та американська програми вже більше не тільки конкурували, а ще й доповнювали одна другу.

В суспільній свідомості також відбулися зміни. Космонавтика перестала бути сенсацією, а стала однією з сторін життя. Крім того, що до двох основних космічних держав стали приєднуватися інші.

Для характеристики цих етапів розвитку космонавтики важливо доповнити, що всі космічні звершення відбувалися в умовах конфронтації двох держав та "холодної війни" і основною метою космічних розробок було їх використання у військових цілях.

Таким чином, прагнення мати кращу зброю та ідеологічна пропаганда зумовили велику кількість державних асигнувань, які були виділені на розвиток космічної техніки та досліджень.

В 90-і роки ХХ століття відбулися політичні зміни на міжнародній арені

та послаблення конфронтації двох держав. Це призвело до скорочення державних асигнувань на космічні програми. З'явилася ідея спільних космічних проєктів. Тенденція до об'єднання проєктів була зумовлена ще й тим, що вартість космічної техніки та її складність продовжували зростати.

Найвагомішу підтримку стали отримувати види космічної діяльності, які мають безпосередньо прикладне значення. Космонавтика сьогодні вирішує проблеми зв'язку, освіти, науки, охорони здоров'я, метеорології, управління природними ресурсами, врегулювання конфліктів, захисту навколишнього середовища, розробки нових матеріалів. Космічні засоби використовуються не тільки в інтересах національної безпеки, але й в інтересах соціально-економічного розвитку держави. При цьому головна роль в такому застосуванні космічної діяльності належить безпілотним космічним апаратам.

Склався новий - космічний - сегмент світового ринку. Дослідники відзначають дві основні риси цього сегменту: глобалізацію та передачу комерційному та цивільному секторам промисловості технологій подвійного призначення, що були спочатку розроблені виключно тільки для військових систем, з одночасним використанням космічних систем цивільного призначення у військових цілях [1, с. 14].

Будь-яка космічна технологія за своєю суттю є глобальною. Тому локалізація якої-небудь окремої держави в цій галузі виробництва неможлива. Якщо вона не буде розвивати власні космічні системи, її населенню будуть запропоновані послуги з-за кордону і власний ринок буде втрачено. Розуміння цього призводить до прагнення підтримати сектор національної космічної індустрії, з одного боку, та примушує комерційні структури інтегрувати свої ресурси в космічні ринки.

Всі ці нові тенденції у розвитку космонавтики мають бути відображені у діяльності музеїв аерокосмічного профілю.

Аерокосмічні музеї є одними з "наймолодших" музеїв в системі музеїв держави, і мають справу не стільки з минулим, скільки з теперішнім та

майбутнім людства. Спочатку вони виникли як відображення тих досягнень в освоєнні космічного простору, які дозволили Радянському Союзу стати провідною космічною державою у світі. Безумовно, в ті роки їх експозиції відображали лише позитивні сторони вітчизняної космонавтики. Головною функцією музеїв була пропаганда досягнень Радянського Союзу в галузі космонавтики. Таке становище зберігалось на протязі досить тривалого часу і охопило як спортивно-романтичний так і технічний періоди розвитку космонавтики.

На початку 90-х років зі зміною геополітичної ситуації, розпадом Радянського Союзу як однієї з космічних держав, ситуація з музеями космонавтики змінилася. Головною стає науково-дослідна робота з пошуку та зберігання інформації і матеріалів, що стосуються космічних досліджень, та використання їх з метою популяризації добутків космічної діяльності.

Сьогодні аерокосмічні музеї також ставлять перед собою задачу дослідження сучасних тенденцій формування цілісного світогляду, глобально-екологічні, моральні та етичні проблеми. Тому головною метою їх діяльності стає формування глобального, планетарного мислення, заснованого на загальнолюдських цінностях та космічній свідомості.

Література

1. Соколов О.А. Космонавтика на рубеже веков: итоги и перспективы // М-лы межсекц. тематич. заседания "Космонавтика и музеи на рубеже веков. Итоги и перспективы" // XII Московский международный симпозиум по истории авиации и космонавтики. Москва, 2000, с. 14.

2. Раушенбах Б.В. Тенденции развития космонавтики и ее влияние на развитие общества. // Из истории ракетно-космической науки и техники, Вып. 3. Москва. ИИЕТ РАН. 1999, сб.